

Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка
Державний архів Полтавської області
Полтавської обласної державної адміністрації
Архів управління Служби безпеки України в Полтавській області
Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського
Полтавська обласна наукова бібліотека імені Івана Котляревського

*Репресована культура України:
регіональний вимір*

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної Internet-конференції
9 квітня 2015 року

Полтава
2015

УДК 94(477):930.1(477)
ББК 63.3(4Укр)6
Р 41

Рекомендовано до друку науково-методичною радою ПолтНТУ
Протокол № 12 від 2 липня 2015 р.

Редакційна колегія:

Іваницька Ірина Олександрівна – декан гуманітарного факультету, кандидат хімічних наук, доцент, голова робочої групи

Передерій Ірина Григоріївна – професор кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, доктор історичних наук, доц., заступник голови робочої групи

Дорошенко Світлана Михайлівна – доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, к.філол.н., доц.

Ісаєнко Тетяна Костянтинівна – доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, к.пед.н., доц.

Лисенко Алла Василівна – доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, к.пед.н., доц.

Нарадзько Андрій Валерійович – доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, к.і.н., доц.

Тєвікова Ольга Валентинівна – доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, к.і.н., доц.

На пошану фундатора кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Ю.Кондратюка, кандидата історичних наук, доцента Кочерги Н.К.

Тези в збірнику подані в авторській редакції

Р 41 Репресована культура України: регіональний вимір: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Internet-конференції 9 квітня 2015 року [Текст] / відп. ред. І. Г. Передерій / Полтавський нац. тех. ун-т ім. Ю.Кондратюка. – Полтава: ПолтНТУ, 2015. – 189 с.

До збірки включені тези доповідей науковців, аспірантів, студентів присвячені дослідженню проблеми репресованої культури України, яка є надзвичайно актуальною з погляду засвоєння уроків історії.

Для всіх, хто цікавиться історією української культури.

© Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, 2015

Сьогодні ім'я видатного українського художника Івана Падалки стало відоме широкому загалу, а його твори зайняли почесне місце в експозиціях національних музеїв і галерей.

Джерела та література

1. Личность в истории культуры. Художник Иван Падалка / Составитель В.Г. Крикуненко. – Москва, 2014. – 24с.
2. Реабілітовані історією. Полтавська область. Науково-документальна серія книг. – Кн. 5 / Упорядник О.А.Білоусько. – Київ–Полтава: Оріяна, 2007.– 720 с.

**ВАСИЛЬ БАРКА – ГЕНІАЛЬНИЙ СИН ПОЛТАВЩИНИ, МУДРЕЦЬ,
ФІЛОСОФ, ПРЕДСТАВНИК УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ**

Кіріченко О.М., старший викладач

Мізіна О.І. кандидат філологічних наук, доцент

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Однією з величних постатей української літератури ХХ століття є Василь Барка. Його називають «стовідсотковим сквородинцем», «князем доби», «християнським мислителем», «філософом та самітником». «Це був дивовижний чоловік, і біографія його така ж дивовижна! Жив там, на чужині, за океаном, був свободним чоловіком. Як свободною такою ж була й та наша українська діаспорна література, яку він собою й уособлює. Була сильна, звитяжна і бойова, заклична! Бо не стогнала в страшних, заіржавілих лещатах комуністичної всесильної цензури», – такими словами Володимир Яворівський, член Національної спілки письменників України, відкрив вечір пошанування Василя Барки – до 100-річчя від дня його народження.

Ім'я цього письменника тривалий час не згадували в Україні. Його твори не читались, бо він і його спадщина потрапили під багатолітню заборону. Василь Барка – представник української діаспори у Сполучених Штатах Америки. Це чи не найяскравіша постать серед когорти українських письменників Америки. Цього видатного письменника-модерніста, літературознавця та філософа двічі номінували на здобуття Нобелівської премії. На жаль, ми відкрили для себе цю постать тільки після здобуття Україною незалежності, коли було надруковано його всесвітньо відомий роман «Жовтий князь». Саме цей твір було відзначено грамотою Французького комітету, як кращу християнську книгу.

Народився Василь Костянтинівич Очерет (Барка – псевдонім) 16 липня 1909 року в селі Солониці колишнього Лубенського повіту на Полтавщині. Навчався в духовному училищі в Лубнах, у трудовій школі. Після закінчення семирічки – у педагогічному технікумі. Вчителював на Донбасі, а згодом на Північному Кавказі, де одночасно здобував вищу освіту, вибравши фах «Історія західноєвропейських літератур середньовіччя». 1940 року в Москві захистив кандидатську дисертацію на тему «Стиль «Божественної комедії» Данте» у

професора О.К. Джівелегова. Читав на філологічному факультеті курс історії середньовічних літератур Західної Європи.

Літературна стежка Василя Барки розпочалася з поезії, великий вплив на яку мала творчість Володимира Сосюри та Павла Тичини. 1930 року з'явилася збірка поезій «Шляхи», 1932 року – збірка «Цехи». Схвальних відгуків критики на поетичні твори В. Барки не було. Його назвали «класовим ворогом у поезії». Василь Барка належав до того покоління митців, якому доводилося розпочинати літературу нової, соціалістичної доби, коли сталінська репресивна машина нависла над усім, що називалось українським. У 1938–1954 рр. було репресовано майже 238 українських письменників, хоча багато з них були прихильниками радянської влади, воювали за неї, відбулися як письменники вже після революції. За підрахунками істориків літератури, з них 17 розстріляні, 8 покінчили життя самогубством, 16 пропали безвісти, 7 померли в ув'язненні. Зазнавав арешту М. Рильський, 10 років провів у таборах за обвинуваченням в участі у міфічній Українській військовій організації Остап Вишня, були розстріляні Г. Косинка, М. Зеров, М. Семенко. Покінчив життя самогубством М. Хвильовий, який мужньо намагався врятувати багатьох товаришів.

У 1941 році радянський патріот Василь Очерет пішов добровольцем у «народне ополчення», хоча мав можливість бути звільненим за станом здоров'я. У серпні 1942 року його частина потрапила у справжню м'ясорубку. Двічі поранений – у плече кулею та осколком у голову – Барка втратив свідомість. Пізніше місцеві жителі допомогли сховатися пораненому. Коли Барка одужав, знайомі влаштували його на роботу. У 1943 році було оголошено мобілізацію всіх чоловіків на роботи в Німеччині. Війна назавжди розлучає Барку з рідними. Цього ж року він вибрав собі псевдонім, бо, дивлячись на барки, які розвантажували, порівнював себе з ними («тягнуться по річці туди-сюди, несучи на собі те, що людям потрібне»). Зміною прізвища на псевдонім намагався захистити свою сім'ю від переслідувань. У Берліні Василеві Барці вдалось вирватися з табору. Працював коректором у видавництві «Голос».

У 1945 році, після розгрому Берліна, разом з іншими вигнанцями-втікачами письменник здійснив 1000-кілометровий перехід до Авсбурга в табір «Ділі» (табір для переміщених осіб). Ночував у ящику, терпів незгоди. У цей період Барка починає писати свій перший прозовий твір – роман «Рай». Розпочався другий період життя письменника, на який припадає вихід його поетичних збірок «Апостоли» (1946) та «Білий Світ» (1947). Це період, прожитий у Німеччині. Й третій, американський, період, що є творчо найбільш інтенсивним, означений виходом книжок віршів «Псалом голубиноного поля» (1958), «Океан» (1959), «Лірник» (1968). У 1953 році у Нью-Йорку вийшов друком роман «Рай» (1953), літературознавчі дослідження та есе.

Упродовж 1958–1961 років Василь Барка працював над романом «Жовтий князь», що був опублікований у 1963 році окремою книгою в Нью-Йорку (перевиданий 1968 р.; 1981 р. вийшов у перекладі французькою; й тільки 1991 р. з'явився в Україні). У романі відтворені реальні події та явища голодомору в Україні 1932–1933 років. Матеріалом для твору були спогади очевидців і власні

враження письменника, який у 1933 році відвідав родину свого брата на Полтавщині, а потім і сам пережив голодомор на Кубані. Роман побачив світ у 1963 році, та тільки в 1991-ому він вийшов в Україні. «Там у мене було більше плачів, ніж писанини. Я дотримувався правила нічого не видумувати», – зізнавався Василь Барка. Безперечно, бажанням письменника було відтворити страшні картини штучного голодомору в Україні, показати світові болючу правду про тоталітарну систему, яка нищить усе світле й гуманне на своєму шляху, власне, «пожирає своїх дітей», бо вона сама — «жовтий князь». Роман прославляє твердість людського духу й віри, які допомогли його героям залишитися Людьми у найтяжчих обставинах, порушує широке коло одвічних проблем: життя і смерті, добра і зла, моральності й аморальності, духовності й бездуховності, застерігає нащадків від повторення помилок історії. Цікаво, що ця книга стала бестселером також у Росії.

У 1968 р. вийшла поетична збірка «Лірник» (відповідно до естетичних традицій «ню-йоркської школи»). Поетична творчість В. Барки характеризується вживанням елементів різних стильових шкіл та напрямів. Тут і вплив раннього Тичини, і символістичної та футуристичної російської поезії, й італійського Ренесансу та барокової поезії. Таке поєднання стилів робить поезію Барки важкою для сприйняття. Також письменник є послідовним учнем Сквороди у найширшому значенні цього слова.

«Творчість Василя Барки, – на думку літературознавця, критика М. Жулинського, – надзвичайно складна. Вона вимагає дуже уважного читання, думання. Він – унікальна постать не лише в українській літературі, а й у світовій». Був переконаний, що письменник – це місійна людина, і його місія – духовне пробудження людини. І це здійснював своїм життям та своєю творчістю. «Я вірю, що колись буде видано повне зібрання його творів. Він про те мріяв, його заповіт знаходиться в нашому Інституті літератури. На жаль, на сьогодні це справа майже нереальна. Але ми до того прийдемо і, сподіваюсь, уже в недалекому часі», – запевнив академік М. Жулинський [2, 55].

На схилі літ митець переніс інсульт, і для ведення його справ було створено опікунський комітет. 11 квітня 2003 року в притулку для інвалідів гірського містечка Ліберті (США) відійшов у вічність Василь Костянтинович Барка. Згасла ще одна українська яскрава зірка на чужому небосхилі, закотилось українське сонце над чужою землею. Не його вина, що став емігрантом. Але він нам рідний, бо його корені на Полтавщині. В одному з останніх інтерв'ю письменник наголошував: «Я приходжу до кінця днів своїх, не маючи нічого з матеріальних речей, навіть телевізора... Але я щасливий, бо маю Божу поміч написати твори, про які мріяв, і знаю, що вони будуть значною допомогою в духовному житті мого народу, особливо в майбутньому. Мої книжки застерігають від духовної сліпоты, блукань суспільної думки в світоглядних пошуках». Він вірив, що «все зміниться! Буде без насильства, злиднів, неправди... Бо – на землі Сонце... Так, як Сонце в небі, Євангеліє в серці. Наймогутніше. Сяйво від нього – в сфері, що найперша. Все буде як воно каже... Все зміниться, щоб здійснити сонячний закон» (з есе «Жайворонкові джерела») [4].

Джерела та література

1. Барка В. Автобіографія // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття: У 3-ох кн.: Кн. 2.– К.: Рось, 1994.– С. 642–653.
2. Жулинський М. Василь Барка – культуролог і літописець долі українського народу / М. Жулинський // Народна творчість та етнографія. – 2003.– 4. – С.56–66.
3. Маланій О. Національний часопростір у поезії Василя Барки / О. Маланій // Слово і час. – 2011. – № 4. – С.51–61.
4. Чернов Анатолій. Мандруючий при відсвітах безсмертя. [Електронний ресурс] / Анатолій Чернов // Режим доступу: <http://konard7.livejournal.com/44328.html>

НИКОЛАЙ ЗЕРОВ КАК СИМВОЛ РАССТРЕЛЯННОГО ВОЗРОЖДЕНИЯ

Яблонская О.П., старший преподаватель

Вечерок О.Н., кандидат филологических наук, старший преподаватель
Полтавский национальный технический университет им. Юрия Кондратюка

Бурное развитие украинской культуры, искусства и литературы в 20–30-ые годы ХХ века даёт все основания называть данный культурно-исторический период украинским возрождением. В это время активно развиваются модернистские течения, возникает множество литературных объединений, главными с которых были «Ланка», «Плуг», «Молодняк», ЛОЧАФ, «Гарт», который позже был переименован в ВАПЛИТЕ.

Однако тоталитарный режим 20–30-ых практически полностью уничтожил украинскую интеллигенцию, которая могла представлять опасность для сталинской идеологии. Таким образом, в истории украинской культуры этот период получил название «расстрелянного возрождения».

Ярким примером трагической судьбы украинского интеллигента данного периода может послужить жизнь и творческая деятельность нашего земляка Николая Константиновича Зерова – талантливого поэта, блестящего переводчика и литературного критика.

Зеров родился 26 апреля 1890 года в уездном городе Зинькове на Полтавщине в многодетной семье учителя местной школы. После окончания историко-филологического факультета Киевского университета Святого Владимира в 1914 году преподавал латынь в Златопольской гимназии. С 1917 года учительствовал во Второй гимназии им. Кирилло-Мефодиевского братства. С 1918 года – профессор Киевского архитектурного института, а с 1923 года работал в Киевском институте народного образования.

В том же 1923 году громко заявила о себе группа «неоклассиков», которые создали литературное объединение АСПИС. К ним принадлежал и Николай Зеров. Тогда же произошла первая встреча Зерова с Николаем Хвылевым. Впоследствии Николай Зеров активно участвовал в литературной